

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่มีขนาดเล็กที่สุด และมีความสำคัญอย่างที่สุดเนื่องจากเป็นแหล่งผลิตและหล่อหลอมสมาชิกในครอบครัวทุกคนเพื่อให้ไปทำหน้าที่พัฒนาสังคม สมาชิกในสังคมที่เกิดขึ้นและได้อยู่ในครอบครัวที่มีความรัก มีความอบอุ่น และมีบรรยากาศการสื่อสารในครอบครัวที่ดี ตั้งแต่แรกเกิด ได้รับการเลี้ยงดูด้วยความเอาใจใส่ อบรมสั่งสอนให้รู้บทบาทหน้าที่ที่จะปฏิบัติในสังคม ให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ขณะเดียวกันก็ได้รับการส่งเสริมให้ได้เรียนรู้และเพิ่มพูนศักยภาพตนเองเพื่อให้สามารถนำไปประกอบอาชีพโดยสุจริต สามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวต่อไป ทั้งนี้สมาชิกที่มีคุณภาพที่ดีของสังคมและประเทศชาติย่อมต้องมาจากครอบครัวที่มีคุณภาพด้วย

ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความใกล้ชิด การเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน และบรรยากาศในการสื่อสารที่ดีระหว่างพ่อแม่และลูกจะทำให้ครอบครัวมีความสุข พ่อแม่ที่เลี้ยงดูลูกอย่างใกล้ชิดก็จะเกิดความรักความผูกพันกับลูกของตน ลูกที่เติบโตในบรรยากาศที่ดีต่อเนื้องก็จะมิจิตใจที่ดี เรียนรู้ความรักจากพ่อแม่และรักตอบพ่อแม่เช่นกัน เมื่อมีความรักความผูกพันระหว่างกันแล้ว ลูกก็จะเชื่อฟังการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ถ้าลูกไม่เกิดความรักความผูกพันกับพ่อแม่ของตนแล้ว ลูกจะไม่สามารถเรียนรู้เรื่องผิดชอบชั่วดีได้ เพราะพ่อแม่ไม่สามารถสอนว่าอะไรดีอะไรไม่ดีให้ลูกเชื่อได้ ซึ่งอันตรายมากสำหรับเด็กที่ขาดคุณธรรมอย่างนี้ เพราะเมื่อโตขึ้นอาจเป็นอาชญากรได้ง่ายเมื่อถูกชักนำ การที่พ่อแม่ไม่สามารถเลี้ยงดูลูกด้วยตนเองได้ เพราะป่วยหนัก หรือต้องทำงานนอกรบ้านทั้งคู่ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องหาคนเลี้ยงดูลูกอย่างใกล้ชิด คือพ่อแม่ทดแทน ลูกจะเติบโตใกล้ชิดเคียงธรรมชาตินมากที่สุด การทำเช่นนี้จะเป็นการป้องกันและลดปัญหาในภายหลัง (นงพงา ลิ้มสุวรรณ, 2545 :29)

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว โดยดำเนินการควบคู่ไปกับโครงการต่างๆ และผลจากการพัฒนาดังกล่าวมีส่วนกระทบต่อโครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัว กล่าวคือ สภาพสังคมไทยค่อยๆ เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม สังคมมีสภาพความเป็นเมืองมากยิ่งขึ้น โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนจากครอบครัวขยายมาเป็น

ครอบครัวเดี่ยว แม้ว่าครอบครัวเดี่ยวยังเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม หากแต่บทบาทของสมาชิกในครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จากแนวทางการพัฒนาประเทศเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยาวนาน ทำให้คนในสังคมมีความรู้ มีศักยภาพในการประกอบอาชีพสูง ระยะเวลาของการพัฒนาที่มีความเจริญด้านเทคโนโลยีและข่าวสารเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของคนในสังคม โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยีและข่าวสาร และเลขข่าวสารเป็นเหมือนปัจจัยหลักของการดำรงชีวิต

ปัจจุบันสถาบันครอบครัวมีความมั่นคงน้อยลงจากเดิม ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีมากขึ้น เช่น พ่อแม่ทำร้ายลูก ซึ่งโดยส่วนใหญ่เกิดในครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจต่ำ และสามีภรรยาอายุน้อย (พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, 2530 : 12) หรือแม้จะไม่มีการใช้ความรุนแรงโดยตรง หากสมาชิกในครอบครัวสื่อสารกันในทางลบ ไม่ว่าจะโดยวาจาหรือท่าทาง เช่น การผลัดไต่ เบื่อหน่าย โกรธเกลียด เมินเฉย ทอดทิ้ง บ่นว่า พุดจากระทบกระเที้ยบดถูกเหยียดหยาม หรือการไม่มีโอกาสจะสื่อสารกันเนื่องจากทุกคนต้องแยกย้ายกันไปทำงาน เรียนหนังสือ หรือรีบเร่งกันทำกิจที่ตนคิดว่าสำคัญว่าครอบครัวของตน สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ความใกล้ชิดของสมาชิกในครอบครัวลดลง การใช้เวลาร่วมกัน และสนับสนุนกันทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจก็น้อยลงไปด้วย (ชาย โพลิตา, 2537 : 4-5)

ความสัมพันธ์และความมั่นคงในครอบครัวที่ลดน้อยลงมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนคือ สถิติการหย่าร้าง การทอดทิ้งกัน การแยกทางกันของสามีภรรยา ซึ่งมีมากมายในปัจจุบันและไม่มีแนวโน้มจะลดลง ด้านการอบรมเลี้ยงดูลูกในปัจจุบันพ่อแม่มักจะเป็นหลักในการเลี้ยงดู โดยส่วนหนึ่งต้องพึ่งพาผู้ช่วยเลี้ยงเด็กหรือสถาบันรับเลี้ยงเด็ก และเด็กจะถูกส่งเข้าโรงเรียนโดยเร็ว เด็กจึงมีอิสระในการเล่นน้อยลง เพราะต้องเข้าสู่ระบบการเรียนที่มีแบบแผนเร็ว และเนื่องจากสื่อมวลชนเข้าไปมีอิทธิพลในบ้านมาก การปลุกฝังให้เด็กเรียนรู้ทางอ้อมจากสื่อมวลชนมีมาก โดยเฉพาะในกรณีที่พ่อแม่สมัยใหม่ไม่อบรมพร่ำสอนให้ลูกเรียนรู้ในสิ่งที่พ่อแม่ต้องการสอนโดยตรง เด็กจะซึมซับค่านิยมที่มาจากสื่อ ซึ่งหากสื่อด้อยในเนื้อหาด้านคุณธรรม จริยธรรม เด็กก็จะขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ ไปด้วย และหากสื่อเสนอเรื่องที่ไร้สาระ ขาดเหตุผล ไปจนถึงเรื่องโหดร้ายรุนแรงเด็กก็ย่อมได้รับสิ่งเหล่านั้นมา พ่อแม่จึงควรทำหน้าที่เป็นผู้กรองข่าวสารจากสื่อประเภทต่างๆ ก่อนที่ลูกจะบริโภคข่าวสารนั้น ควรเลือกข่าวสารที่ดีมีสาระ เหมาะสมกับเด็ก พยายามชี้แนะอธิบายสิ่งที่ลูกต้องให้เด็กได้รู้ ซึ่งเป็นการใช้เวลาในการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างพ่อแม่และลูกขณะเปิดรับสื่อ ซึ่งการสื่อสารระหว่าง

บุคคลในครอบครัวนี้จะเป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์และแก้ปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในครอบครัว

การศึกษาเรื่องรูปแบบหรือลักษณะการสื่อสารในครอบครัวของสังคมเมืองในประเทศไทยยังมีน้อยมาก ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจและคิดว่าควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว ซึ่งคาดหวังว่างานวิจัยนี้จะให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวกับการเปิดรับข่าวสารหรือไม่อย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับศึกษาทางด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการ รวมถึงสาขาวิชาอื่นๆที่เกี่ยวข้อง รวมถึงให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการสื่อสารในครอบครัว การวางแผนการสื่อสาร และการใช้สื่อเพื่อพัฒนาสถาบันครอบครัวต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารในครอบครัว และการเปิดรับข่าวสารของพ่อแม่ในเขตกรุงเทพมหานครที่มีลูกในวัยเด็ก
2. เพื่อศึกษาการเปิดรับข่าวสารของพ่อแม่ในเขตกรุงเทพมหานครที่มีลูกในวัยเด็ก กับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาจากพ่อแม่ที่มีลูกในวัยเด็ก ที่อาศัยในพื้นที่กรุงเทพมหานคร สาเหตุที่เลือกศึกษาจากพ่อแม่ที่มีลูกในวัยเด็ก เนื่องจากพ่อแม่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนลูกในวัยเด็กมากที่สุด ถึงแม้ว่าเด็กวัยนี้ต้องออกไปสู่สังคมโรงเรียน มีการพบปะผู้คนที่ไม่ใช่คนในครอบครัว ตัดสินใจด้วยตัวเองบ้างในบางเรื่อง และต้องรู้จักปรับตัวให้เข้ากับบุคคลรอบข้าง แต่เด็กวัยนี้ยังต้องการความรัก ความอบอุ่น การอบรมสั่งสอนอย่างใกล้ชิดจากพ่อแม่ ซึ่งเด็กเป็นกลุ่มทรัพยากรสำคัญของประเทศ เด็กมีบทบาทในด้านการพัฒนาและในขณะเดียวกันก็อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่อประเทศได้เช่นเดียวกัน สำหรับเหตุที่เลือกศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครนั้น เป็นเพราะกรุงเทพมหานครเป็น

สังคมที่มีความซับซ้อนมากกว่าสังคมชนบท ลักษณะของครอบครัวในกรุงเทพมหานครมีความหลากหลาย และมีความผสมผสานทางวัฒนธรรมมากกว่าชนบท ประกอบกับการแพร่กระจายของข่าวสารจากสื่อมวลชนมีมากกว่าชนบท ดังนั้นการศึกษาเรื่องรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว และการเปิดรับข่าวสาร จึงกำหนดขอบเขตการวิจัยดังได้กล่าวไว้ข้างต้น

ปัญหานำการวิจัย

1. รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว และการเปิดรับข่าวสารของพ่อแม่ในเขตกรุงเทพมหานครที่มีลูกในวัยเด็กเป็นอย่างไร
2. การเปิดรับข่าวสารของพ่อแม่ในเขตกรุงเทพมหานครที่มีลูกในวัยเด็ก กับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวเป็นอย่างไร

สมมุติฐานของการวิจัย

ครอบครัวที่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแตกต่างกัน มีปริมาณการเปิดรับข่าวสารแตกต่างกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิยามศัพท์

1. รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว

หมายถึง ลักษณะที่เด่นชัดของพฤติกรรมหรือการปฏิบัติที่กระทำซ้ำๆ ในการสื่อสารระหว่างบุคคลในครอบครัวเดียวกัน ซึ่งในที่นี้คือ ระหว่างพ่อแม่กับลูก ได้แก่ การสื่อความหมาย ความเข้าใจ การถ่ายทอดข่าวสารต่างๆ การอบรมสั่งสอน การแนะนำ การตักเตือน เป็นต้น

งานวิจัยนี้ศึกษาารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวตามแนวความคิดของ แคนเทอร์ และเลร์ (Kantor and Lehr, 1976) ซึ่งได้แบ่งรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวออกเป็น 3 แบบ คือ

แบบที่ 1 การสื่อสารภายในครอบครัวแบบปิด (Closed Family Communication) มีลักษณะการสื่อสารที่เน้นการควบคุมยึดถือแบบธรรมเนียมประเพณี มีกฎเกณฑ์ มีระเบียบสูง ผู้ที่กำหนดกฎเกณฑ์วิธีการเลี้ยงลูก และผู้ที่ควบคุมการสนทนาระหว่างบุคคลในครอบครัวคือผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในครอบครัว

แบบที่ 2 การสื่อสารภายในครอบครัวแบบเปิด (Open Family Communication) มีลักษณะเน้นความเป็นประชาธิปไตย การติดต่อสื่อสารทั้งภายในและภายนอกครอบครัวเป็นอิสระ แต่จะมีการควบคุมดูแลเมื่อจำเป็น

แบบที่ 3 การสื่อสารภายในครอบครัวแบบปล่อย (Random Family Communication) มีลักษณะเน้นความเป็นอิสระเสรี ไม่มีการขีดเส้นบังคับ ภายในบ้านไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์

2. วัยเด็ก

หมายถึง เด็กที่มีช่วงอายุ 6 - 12 ปี หรือเรียกว่าเด็กวัยเรียน เป็นวัยที่เด็กจะเรียนรู้สังคมนอกบ้านโดยการเข้าชั้นเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งเด็กต้องเรียนรู้การปรับตัวทั้งด้านการเรียน การเข้ากับเพื่อน และการปรับตัวให้เข้ากับสังคมโรงเรียน

3. การเปิดรับข่าวสาร

หมายถึง การอ่าน การฟัง การดูข่าวสารจากสื่อมวลชน โดยพิจารณาจากความบ่อยครั้งของการอ่าน การฟัง การดู และระยะเวลาที่ใช้ในการอ่าน การฟัง การดูข่าวสารในเรื่องครอบครัว และเรื่องทั่วไปจากสื่อมวลชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อหาข้อมูลทางความคิดที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการสื่อสารในครอบครัว สามารถนำไปปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการสื่อสารเพื่อพัฒนาสถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคง และมีประสิทธิภาพในการสื่อสาร เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาในครอบครัวต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย